

TÜRKÇEYE GİREN FRANSIYZCA KÖKENLİ BAZI KELİMELER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Ali ÇİÇEK*

ÖZET

Bu araştırmada Türkçeye giren Fransızca kökenli kelimelerin geliş seyri ve Türkçedeki kullanımları konu edinilmiştir. İnceleme için Şemseddin Sami'nin 1898 tarihli Kamus-i Fransevî'si ile Hasan Bedrettin'in 1928 yılında hazırladığı Küçük Kamus-i Fransevî ve Tahsin Saraç'ın 1990 tarihli Büyük Fransızca-Türkçe sözlükleri esas alınarak bu sözlüklerden 65 örnek kelime seçilmiştir. Çalışma diğer birtakım sözlükler ve kaynaklarla desteklenmiştir. Elde edilen sonuçlarla Türkçenin kelime düzeyinde Fransızcadan yaptığı alıntılar irdelenmiş ve bu tür alıntıların devam etmesinin Türkçenin söz varlığını yabancılaştıracağı kanaatine varılmıştır.

Bu araştırmada, hâlen Türkçede kullanılmakta olup dilimize Fransızcadan geçmiş olan kelimelere üç temel kaynak esas alınarak verilen karşılıkların değerlendirilmesi yapılacaktır. Ancak bu temel değerlendirmeye girmeden önce iki dil arasındaki bu derin etkileşimin nedenlerinden kısaca bahsedilecektir.

Kültürel etkileşim açısından Batı ile ilk temaslar, Fransız dili ve kültürünü dünyaya yaymayı amaçlayan Dominican ve Fransiscain üyelerinin¹ çalışmaları sonucu başlamıştır. Ayrıca Kanûnî devrinde resmîyet kazanan² Türk-Fransız ilişkileri, batılılaşmanın resmî tescili³ olarak da kabul edilen Tanzimat'la beraber yeni bir ivme kazanırken, Fransızca başta olmak üzere yabancı dille eğitim yapan okullar⁴ açılmış, diğer taraftan Fransız dili ve edebiyatına olan ilgi de her geçen gün artmaya başlamıştır. Dilde sadeleşme isteği sonucu⁵ Türkçede kullanılmakta olan Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yerine özellikle Fransızca kökenli kelimeler, başlangıç itibarıyla az da olsa yerleşmeye başlamıştır.

* Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi.

¹ Osman Kafadar, Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma, Vadi yay., Ankara, 1997, s. 66.

² İslam Ansiklopedisi, TDV, Cilt 13, 1996, s.184.

³ Osman Kafadar, Age., s.90.

⁴ Bkz. İknur Polat Haydaroğlu'nun Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990 ile Necmettin Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Akçağ Yay., Ankara, 1991.

⁵ Yusuf Ziya Öksüz, Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalem ve Yeni Lisan Hareketi, TDK, Ankara, 1995, s.13.

-2-A. Çiçek: Türkçeye Giren Fransızca Kökenli Bazı Kelimeler Üzerine Bir İnceleme

Dilde sadeleştirme çalışmalarına paralel olarak Türkçeleştirilen kelimelerin yanı sıra ihtiyaç duyulan yeni kavramların karşılanma mecburiyeti sonucu da pek çok yeni kelimeye gerek duyulmuştur. Bu noktada yeni kavramları karşılama metotları⁶ olarak belirlenen çözüm yolları içerisinde, yabancı kelimeleri Türkçenin ses ve şekil yapısına uygun bir biçimde almak önemli bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır. Bu alınan kelimelerden bazıları, dilde kavram ve kelime olarak hiç karşılıkları olmadıkları için aynen alınırken⁷ bazıları ise gereksiz yere Türkçeye aktarılmışlardır.

Batılılaşma hareketleriyle beraber özellikle Fransızcaya karşı büyük bir ilgi başlamıştır. Bunu Harf İnkılabına kadar hazırlanan sözlüklerden de anlamak mümkündür. Bu tespiti birkaç örnekte görebiliriz: Bianchi,⁸ sözlüğünün ön sözünde bu eseri Doğu ülkelerinde bulunan Avrupalıların ihtiyaçlarını ve Türklerin Fransızca'yı öğrenmekteki aşırı isteklerini karşılamak için hazırladığını ifade ederken, Artin Hindoğlu⁹ da eserini hazırlarken Türkçenin çok önemli bir yere sahip olmasını ve Türklerin batı kültürüne eğilimlerini amaç edindiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde Kamûs-i Askerî (Dictionnaire Militaire Français-Turc Turc-Français)'nin¹⁰ hazırlanış amacı olarak da; askerî okullarda ve bazı okullarda Fransızcanın zorunlu ders olmasının ve özellikle askerî öğrencilerin kendilerini Fransızca öğrenmeye mecbur hissetmelerinin esas alındığı kaydedilmiştir. Benzer ifadeleri aynı dönem içerisinde hazırlanmış hukuk, tıp, felsefe, denizcilik vb. alanlarıyla ilgili sözlüklerin ön sözlerinde ve açıklama kısımlarında da görmek mümkündür.

Bu çalışmada ele alacağımız Fransızca kökenli kelimeleri şu üç sözlükten seçeceğiz : Bunlardan ilki Şemseddin Sami'ye ait *Kamûs-i Fransevî (Fransızcadan Türkçeye Lûgat Kitabı Dictionnaire Français-Turc)* adlı sözlük olup H. 1315 (M. 1898) yılında ikinci baskısı 2 000 sayfa ve iki cilt halinde İstanbul'da yayımlanmıştır. İncelemede bu sözlüğün adı (KF-1) olarak kısaltılacaktır. İkinci sözlük ise KF-1'den yaklaşık 30 yıl sonra Hasan Bedreddin tarafından hazırlanan *Küçük Kamûs-i Fransevî (Dictionnaire Français-Turc)* adlı sözlük olup 1928 tarihinde Marifet Matbaasında basılmıştır. 4+1544 sayfadan ibaret olan sözlükte 50 000 Fransızca kelime ve elden geldiğince kısa tutulmuş Türkçe karşılıkları bulunmaktadır. İncelemede bu sözlüğün adı (KF-2) olarak kısaltılacaktır. Bu ilk iki sözlüğün Türkçe karşılık ve açıklamaları Osmanlı Türkçesiyle verilmiştir. İncelememiz için üçüncü sözlük olarak Tahsin Saraç'ın 1492 sayfalık büyük boy *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük'ünün (Grand Dictionnaire Français-Turc)* 1990 tarihli 3. basımı esas alındı. Sözlükte 100.000'in üzerinde Fransızca kelime, kalıp söz, deyim bulunmaktadır. İncelemede bu sözlüğün adı (BFT) olarak kısaltılacaktır. Ayrıca son sözlükte ve bazı Fransızca-Türkçe sözlüklerde (Ali Rıza Yalt, Fransızca-

⁶ Muharrem Ergin, Üniversiteler İçin Türk Dili, Bayrak Yay., İstanbul, 1999, s. 221.

⁷ Hazma Zülfiyar, Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları, TDK, Ankara, 1991, s.16.

⁸ T.X. Bianchi, Elsin-i Türkiye ve Franseviyye'nin Lûgat , İmp. du Comité, Paris, 1835.

⁹ Artin Hindoğlu, Dictionnaire Abrégé Français-Turc, Viyana, 1831.

¹⁰ Hüseyin Hüsnü, Kamûs-i Askerî, Saryan Matbaası, İstanbul, H. 1315.

Türkçe Büyük Sözlük, İstanbul, 1984) belirtilmeyen veya tercih edilmeyen, fakat Türkiye Türkçesinde hâlen kullanılmakta olan karşılıklar aşağıdaki listede dördüncü sıraya eklenmiştir. Bu eklemeler TDK'nin sözlüğü başta olmak üzere diğer muteber Türkçe sözlükler¹¹ esas alınarak kaydedilmiştir. Aşağıya alınan Fransızca kelimelerin köken tespiti TDK'nin sözlüğüne ve iki temel Fransızca sözlüğe¹² göre yapılmıştır.

Sözlüklerle ilgili bu kısa açıklamalardan sonra yaklaşık 90 (1898-1990) yıllık sürede yabancı kelimelere karşılık bulma noktasında yapılanlar ve yeni kavramlara bağlı olarak kelimelerdeki değişiklikler hakkında temel bir fikir vermesi bakımından örnek olarak tespit edilen kelimeleri aşağıya alırken önce kelimenin Fransızca yazılış ve kullanışı, daha sonra tarihî sırasıyla sözlüklerdeki karşılıkları yazılacak ve bu karşılıkların sonuna parantez içerisinde KF-1, KF-2, BTF kısaltmaları kaydedilecektir:

- Affiche : Kâğıda veya duvara yapıştırılan ilân veya ihtar (KF-1) / Duvar ilânı (KF-2) / İlan edilen şey (BFT) / Afiş.
- Alphabet : Hurûf-ı hecâ, elifbâ cüz'i (KF-1) / Alfabe (KF-2) /Abece, alfabe (BFT).
- Analyse : Fasıllar, şerh, tafsil, mefhum, hulasa-i müfâd (KF-1) / Tahlil (KF-2) / Çözümleme, inceleme (BFT) / Analiz.
- Application : Yapıştırma, takma, tatbik (KF-1) / Tatbik (KF-2) / Uygulama (BFT) /Aplikasyon.
- Archéologie : Asar-ı atika ilmi (KF-1) / Asar-ı atika (KF-2) / Kazibilim, arkeoloji (BFT).
- Astronomie : İlm-i nücum, ilm-i heyet (KF-1) / ilm-i heyet (KF-2) / Gökbilim (BFT) / Astronomi.
- Bacille : Kolera ve tifüs mikrobu (KF-1) / Basil, mikrop (KF-2) / Basil (BFT).
- Bagage : Yol veya harp eşya ve mühimmatı, pılı pırtı (KF-1) / Seyahat eşyası (KF-2) / Bavul veya çanta (BFT) / Bagaj.
- Banderole : Kurdele şeklinde bayrak, tüfenk kayışı (KF-1) / Bandrol (KF-2) / (Gemi direğine çekilen) Şerit, Flama, tüfek kayışı, bandrol (BFT).

¹¹ Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 1988., Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat ,12.bs., Ankara, 1995. sözlüklerinden yararlanılmıştır.

¹² Petit Larousse, Librairie Larousse, Paris, 1960 ve Dictionnaire du Français V ivant Bordas, Paris, 1972.

-4-A. Çiçek: Türkçeye Giren Fransızca Kökenli Bazı Kelimeler Üzerine Bir İnceleme

- Barreau : Küçük sopa ve sopa, dava vekilleri cemaati (KF-1) / Dava vekilleri cemaati (KF-2) / Küçük çubuk, baro (BFT).
- Bascule : Bir tarafı yukarı kalkınca öbür tarafı aşağı inmek üzere bir amuda geçirilmiş ufki bir sıyrıktan ibaret salıncak (KF-1) / Baskül (KF-2) / Dayanma noktası orta olan kaldıraç, baskül (BFT).
- Biscuit : Yumurtalı ve şekerli gevrek, suda erimeyen kireç (KF-1) / Bisküvi (KF-2) / Peksimet, bisküvi (BFT).
- Bicyclette : Kelime yok (KF-1) / İki tekerleği müsavi olan velespit (KF-2) / Bisiklet (BFT).
- Biologie : Ecsam-ı uzviyyenin hayatından bahseden ilim (KF-1) / Hayatiyat (KF-2) / Biyoloji (BFT).
- Blouse : Ameleye mahsus gömlek, bilardo deliği (KF-1) / İş gömleği (KF-2) / İş gömleği, bluz (BFT).
- Bobine : İplik makarası (KF-1) / İplik yumağı (KF-2) / Masura, makara, bobin (BFT).
- Bourse : Para kesesi, bir şirket veya cemiyet akçesi (KF-1) / Para kesesi (KF-2) / Kese, para kesesi, burs, borsa (BFT).
- Brillantine : Kolalı ve parlak astar bezi, saç ve sakalı parlatmaya mahsus bir kokulu yağ (KF-1) / Briyantın (KF-2) / Briyantın (BFT).
- Buffet : Sofra takımlarına mahsus dolap, destgâh (KF-1) / Sofra takımı dolabı (KF-2) / Büfe, sofrta takımlarının konulduğu dolap (BFT).
- Bureaucratie : Aklâm-i me'mûrîn ve rüesâsının hüküm ve tecbiri (KF-1) / Kırtasiyecilik (KF-2) / Kırtasiyecilik, bürokrasi (BFT).
- Cabinet : Oda, halvet odası, meclis-i vükela (KF-1) / Kabine (KF-2) / Küçük oda, hücre, kabine (BFT).
- Canal : Su yolu, arık, hark, oluk, künk, kanal (KF-1) / Kanal (KF-2) / Kanal, ark, su yolu (BFT).
- Canapé : Kanepa, peyke, sedir, minder (KF-1) / Kanepa (KF-2) / Kanepa (BFT).
- Carte : Kâğıt, mukavva, iskambil kâğıdı, yemek listesi (KF-1) / Kart (KF-2) / Kart, kartvizit (BFT).
- Casquette : Meşinden veya çubuktan yalnız önünde bir ufak siperi bulunan şapka (KF-1) / Kasket (KF-2) / Kasket (BFT).

- Censure : Teftiş, hükümet tarafından gazete, kitap vs.nin neşinden evvel veya sonra teftişi (KF-1) / Sansür (KF-2) / Eleştirme, kinama, sansür (BFT) .
- Chauffeur : Ateşçi, ele geçirdiği adamlara ayaklarını ziyade ısıtmak işkencesini icra eden haydut (KF-1) / Ateşçi (KF-2) haydut, şoför (BFT).
- Collection : Bir cinsten şeyleri cem, mecmua (KF-1) / Koleksiyon (KF-2) / Topluluk, koleksiyon (BFT).
- Comédie : Gülünç ve eğlenceli tiyatro oyunu (KF-1) / Komedy (KF-2) / Komedi, güldürü (BFT).
- Conservatoire : Sanayi ve fünûna müteallik alet ve edavat vesair nümmune olacak şeylerin muhafaza olduğu daire-i mahsusa (KF-1) / Konservatuvar (KF-2) / Koruyucu, ihtiyatî, konservatuvar (BFT).
- Crème : Kaymak, süt ile yumurtadan mamul salça (KF-1) / kaymak, bir şeyin en iyisi, nefis likör (KF-2) / Kaymak, krema (BFT).
- Culture : Toprağın işlenmesi, ziraat, terbiye, yetiştirme (KF-1) / Tahsil, yetiştirme (KF-2) / Tarım, yetiştirme, kültür, ekinç (BFT).
- Démocratie : Kelime yok (KF-1) / Cumhuriyet, halk hükümeti (KF-2) / Demokrasi (BFT).
- Doctorat : Bir ilim ve fende alınan mezuniyet ve müntehilik şahadetnamesi (KF-1) / Doktora mezuniyet şahadetnamesi (KF-2) / Doktorluk, doktora (BFT).
- Egoïsme : Yalnız kendini düşünmek ve istifade-i şahsiyesine her şeyi feda etmek mezhebi (KF-1) / Hodgamlık (KF-2) / Bencilik (BFT) / Egoizm.
- Emballage : Denk bağlama, eşyanın sandığa vâzı' (KF-2) / Denk bağlama, ambalaj (KF-2) / Ambalaj, paketleme, balyalama (BFT).
- Etiquette : Denk ve kutu ve şişe vs.nin üzerine mazrufunun cins veya ve miktar veya fiyatını mübin olmak üzere olunan işaret veya yapıştırılan pafta (KF-1) / Kutu üzerine yapıştırılan pafta, etiket (KF-2) / Etiket (BFT).
- Filtre : Süzgi, süzgeç (KF-1) / Süzgi (KF-2) / Süzgeç, süzek (BFT) / Filtre.
- Forum : Bir maslahat-ı umumiyenin müzakere olduğu mahal (KF-1) / Roma'da halkın içtima ettiği meydan, forum (KF-2) / Forum (BFT).

-6-A. Çiçek: Türkçeye Giren Fransızca Kökenli Bazı Kelimeler Üzerine Bir İnceleme

- Général** : Büyük asker kumandanı, asker paşası (KF-1) / Ceneral, paşa (KF-2) / General (BFT).
- Hippodrome** : At veya araba yarışına ait meydan (KF-1) / At meydanı (KF-2) / Koşu alanı, hipodrom (BFT).
- Industrie** : San'at, hüner, marifet, maharet, sanayi (KF-1) / Sanaat (KF-2) / Hüner, ustalık, zanaat, sarayı (BFT) / Endüstri.
- Microbe** : Kelime yok (KF-1) / Mikrop (KF-2) / Mikrop (BFT).
- Musée** : Asar-ı atika dairesi, müze (KF-1) / Müze (KF-2) / Müze (BFT).
- Parti** : Taraf, fırka, zümre (KF-1) / Fırka, zümre (KF-2) / Parti, grup (BFT).
- Pastille** : Kokulu ufak şeker, akide (KF-1) / Pastil (KF-2) / Kokulu ya da ilâçlı yumuşak yassı şeker, pastil (BFT).
- Plan** : Bir bina vs.nin kâğıt üzerine çıkarılmış resim ve şekli (KF-1) / Plan (KF-2) / Plân (BFT).
- Réception** : Alma, kabul, resmî kabul (KF-1) / Kabul (KF-2) / Alma, karşılama, kabul töreni (BFT) / Resepsiyon.
- Restaurant** : Kuvvet ve gıda veren (KF-1) / Lokanta ve aşçı evi (KF-2) / Lokanta (BFT) / Restoran.
- Rhumatisme** : Yel illeti, romatizma (KF-1) / Romatizma (KF-2) / Romatizma (BFT).
- Rixe** : Kavga, arbede, dövüşme (KF-1) / niza, kavga, arbede (KF-2) / Dövüş, kavga (BFT) / Risk.
- Roman** : Hikâye, kıssa, masal (KF-1) / Hikâye, roman (KF-2) / Roman (BFT).
- Secrétaire** : Bir daire veya nezaret veya şahsın kitabeti hizmetinde bulunan adam, kâtip (KF-1) / Kâtip (KF-2) / Kâtip, yazman, sekreter (BFT).
- Social,e** : Cemiyet-i beşeriyeye mensup, medenî (KF-1) / Cemiyet-i beşeriyeye ait (KF-2) / Toplumsal, kamusal, sosyal (BFT).
- Sympathie** : İki kişi beyninde ahlak ve tabiatça olan tevafuk (KF-1) / İmtizaç, tabiat uygunluğu, şefkat (KF-2) / Duygudaşlık (BFT) / Sempatî.
- Synthèse** : Birleştirme, bir yere cem etme, terkip (KF-1) / Terkip (KF-2) / Bireşim, sentez (BFT).

Système	: Kaide, tertip, usul (KF-1) / Usul, tertip, mezhep (KF-2) / Sistem (BFT).
Tâcheron	: Bir işi üstüne alan, kesim ve götürü olarak yapan adam (KF-1) / Götürü çalışan amele (KF-2) / Taşeron, kesimci (BFT).
Télégraphe	: Birtakım işaret-i mahsusa ile uzaktan işittiren muhabere etmek usulü (KF-1) / Telgraf (KF-2) / Telyazar, telgraf makinesi (BFT).
Terroriste	: Fransa İsyân-ı Kebir'inin en dehşetli devrinde erbab-ı isyan tarafından ittihaz olunan usul ve mesleğe tabi adam ve bu usul ve meslek taraftarı (KF-1) / Tedhiş taraftarı (KF-2) / Yıldırğan, tedhişçi (BFT) / Terorist.
Tolérance	: Müsaade, müsamaha, tahammül (KF-1) / Tahammül, hoş görme (KF-2) / Hoşgörü , müsamaha (BFT) / Tolerans.
Université	: Daru'l-fünûn, cemiyet-i tedsisiye (KF-1) / Daru'l- funûn (KF-2) / Üniversite (BFT).
Volcan	: Yanardağ, ateş-feşan (KF-1) / Volkan (KF-2) / Yanardağ, ateş gibi adam (BFT) / Volkan.
Virgule	: Fasıla, virgül işareti (KF-1) / Bir cümlelinin aksamını ayırmak için kullanılan küçük işaret, virgül (KF-2) / Virgül (BFT).
Vision	: Görüş, rü'yet, enbiya ve evliyaya olunan keşif (KF-1) / Görüş, rü'yet, hayalet (KF-2) / Görme, gösterim, keşif (BFT) / Vizyon.

Yukarıda belirtilen üç sözlükten hâlen Türkiye Türkçesinde kullanılmakta olan örnek 65 Fransızca kelime ve bunların Türkçe karşılıkları seçilmiştir. Kelimelerin seçiminde orta sözlük olması sebebiyle (KF-2) esas alınmıştır.

Bu kelimeler (KF-1) ile (BFT)'in yayımları arasındaki yaklaşık 90 yıllık sürede Türkçeye giren Fransızca asıllı kelimelerin dilimizdeki kullanımları hakkında temel bir fikir vermektedir.

(KF-1)'de Fransızca kelimelerin Türkçe karşılıklarının yerine kullanılan Fransızca kökenli kelime sayısı çok düşük iken (yaptığım sayıma göre 120) (KF-2)'de hızla artarak 450'ye (bu sayı sözlüğün tamamı taranarak elde edilmiştir.) yükselmiştir. TDK'nin İnternet Sitesindeki¹³ veriye göre Türkçe Sözlük (1988)'teki

¹³ Ayrıca bu hususta, Kamile İmer, Türkiye'de Dile Planlaması: Dil Devrimi, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998 ile TDK'nin Yabancı Kelimelere Karşılıklar, Ankara, 2002 adlı eserlerden de yararlanılmıştır.

-8-A. Çiçek: Türkçeye Giren Fransızca Kökenli Bazı Kelimeler Üzerine Bir İnceleme

Fransızca kökenli kelime sayısı 4702'dir. Bu veriler, Türkçeye giren Fransızca kökenli kelimelerin hâlen Türkçede kullanılmakta olan batı kökenli kelimeler içerisinde büyük bir yekûn tuttuğunu ve açık farkla birinci sırayı işgal ettiğini göstermektedir.

Her üç sözlükte Türkçe karşılıkların yerine kullanılan ve çoğunlukla Türkçeye mal olmuş Fransızca kökenli kelimelerin dilimizdeki telâffuzları genellikle ait oldukları dildeki gibidir.

(KF-1)'de Fransızca kelimelere verilen karşılıkların bir kısmı Arapça ve Farsça kurala göre yapılmış tamlamalardan meydana gelmekte iken, bu karşılama biçimi (KF-2)'de bir hayli azalmış, (BFT)'de ise birtakım terimlerin karşılığının dışında hemen hemen kullanılmamıştır. Bunun da dildeki sadeleştirme politikası gereği doğu kökenli kelimeleri hızla terk etme arzusundan doğduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda seçilen örneklerdeki Türkçe karşılıklarda bulunan bazı yazım yanlışları TDK'nin İmlâ Kılavuzuna göre düzeltilmiştir.

Sözlüklerde verilen karşılıklardan bazılarının ait olduğu kavramı tam olarak karşılamadığı veya hâlen dilimizde kullanılmakta olan karşılığına da uymadığı görülmüştür. Bu durumun ayrıca bir yazıyla tespit edilmesi mümkündür : *rixe* gibi. Bu kelime, her üç sözlükte de Fransızcadaki kullanımına yakın bir şekilde karşılanmıştır. Halbuki bu kelime Türkçe sözlükte (TDK) *riziko* (*zarara uğrama*) kelimesiyle karşılanmıştır.

Ele alınan sözlüklerdeki karşılıklardan bazıları büyük benzerlik içerisinde. Bu hususta (KF-1)'in özellikle (KF-2) ve diğerlerine kaynaklık ettiği verilen karşılıklardan anlaşılmaktadır.

İlk iki sözlükteki Fransızca kelimelere verilen Türkçe karşılıklarda bulunan Arapça ve Farsça tamlamalar aslına uygun olarak aktarılmış, fakat kelimelerdeki ses değişiklikleri Türkiye Türkçesine göre tespit edilmiştir.

(KF-2) Fransızca kökenli kelimeleri dile aktarmada (KF-1)'den çok daha cesaretle hareket etmiş, fakat karşılıklar elden geldiğince kısa tutulmuş açıklayıcı örneklere pek az yer verilmiş bu da sözlüğün hacmini küçültmüştür.

Bazı kelimeler, Türkçenin başta iki ünsüz bulunmama kuralına¹⁴ uygun olarak aktarılmış ve (KF-2)'de öylece yazılmıştır: İspor gibi.

Verilen karşılıklardan anlaşıldığı kadarıyla (KF-1)'de açık olarak görülebilen bir tercüme havası vardır. Bunun nedeni ise eserin bu sahada yapılan ilk sözlüklerden olması kabul edilebilir. Diğer iki sözlükte ise, Fransızca kelimeler ve terimler artık daha iyi tanıdığı için tek karşılıkla ifade etme temayülü fazladır.

Yazıyı daha fazla uzatmamak için örneklerin az tutulmasına ilâve olarak sözlüklerden alınan karşılıkların da kısa olanları tercih edilmiştir.

---

¹⁴ Muharrem Ergin, Age, s.136.

(KF-1)'de Fransızca kelimelere Türkçe karşılık bulmak için yoğun bir çalışma yapıldığı hâlde (KF-2)'de bu gayretin azaldığını, batılılaşma arzusu sonucu olsa gerek Fransızca asıllı kelimelerin, yerine göre aynen alındığı, günümüzde ise bu tür kelimelerin artık Türkçeye mal oldukları görülmektedir.

Teknolojik kavramlara karşılık olan kelimelerde zamanla çok hızlı bir anlam ve kullanım değişikliği olduğu görülmüştür. Buna (KF-1)'de karşılığını boş bırakılan üç kelimeyle işaret edilmiştir. Bu nokta mevcut üç sözlükten alınacak yüzlerce örnekle teyit edilebilir. Bu da kapsamlı bir yazıyla ele alınabilir.

(KF-1) Yukarıda örnek olarak seçilen 65 Fransızca kelimededen 6'sını (% 9.23), (KF-2) 24'ünü (% 36.92), (BFT) 46'sını (% 70.76) 1., 2., 3.,... sıralarda, Türkçe sözlükler ise 64'ünü (%98.46) almıştır.

Tespit edilen bu oranlara ve yapılan alıntılara bakıldığında Türkçeye giren Fransızca kökenli kelimelerdeki artış miktarının çok yüksek olduğu görülecektir. Özellikle (KF-1)'den 30 sene sonra hazırlanan (KF-2)'deki oran geçen sürenin kısalığı göz önüne alındığında çok yüksek sayılabilir. Bu durum dilde söz varlığı açısından ciddi bir yabancılaşmayı ortaya koymaktadır. Bunun yanında Batı kökenli kelimelere yönelmede son zamanlarda Türkçede bulunan çok sayıdaki bu Fransızca kelimelere ilâve olarak İngilizce kelimelerin de yoğun bir biçimde dilimize girmeye başladığı görülmektedir. Bunu *TDK'nin Yabancı Kelimelere Karşılıklar, Ankara, 2002* adlı çalışması üzerine yaptığım değerlendirme ve sayımdan de anlayabiliriz: Bu tespit, Kurumca Türkçe karşılıkları belirlenen 791 kelimededen 471'inin (%48.5) Fransızca, 287'sinin (%35.1) İngilizce, 12'sinin (% 1.5) Latince, 9'unun (1.1) Yunanca, 8'inin (%1) İtalyanca, 2'sinin Almanca, 2'sinin İspanyolca asıllı olduğu görülmüştür. Bu yabancılaşmayı kısmen önleyecek çözüm yollarından birisi de; yukarıda belirtilen ilk iki sözlüğün (KF-1, KF-2) ve belli bir döneme kadar hazırlanan sözlüklerin kapsamlarını daha detaylı bir şekilde ortaya koymak suretiyle yeni kavramlar için karşılıklar bulmak olabilir.

ABSTRACT

In this search, it was explained the usages in Turkish and the coming style of the words which were etymologically French, entered to Turkish. For this investigation, it was choosen the sample words from these dictionaries (us) a basis *Kamus-î Fransevî*, which was prepared by Ş.Sami in 1898, *Minor Kamus-î of Hasan Bedrettin*, in 1928 and *The Grand French-Turkish Dictionaries of Tahsin Saraç* in 1990. This study was supported with the other some dictionnairesand sources. It was discussed the quotationsfrom French of Turkish in the level of word with the results being obtained and it was persuaded that if these quotations continue, the word existence of Turkish is alienated.

